

### Pretului

pentru Sibiu pe 1 anu întregu  
7 fl., pe 6 luni 3 fl. 50 cr., dusu  
la casa cu 1 fl. mai multu pe  
anu; — trimisu cu post'a în  
lăintrulu monarchiei pe 1 anu  
întregu 8 fl., pe 6 luni 4 fl. —  
In străinatate pe 1 anu 10 fl. seu  
22 franci, pe 6 luni 5 fl. seu 11  
franci. — Numeri singuratici se  
dau câte cu 10 cr.

# OBSERVATORIULU

Diariu politicu, national-economicu și literariu.

Anulu V.

Ori-ce inserate,

se plătescu pe serie seu linia, cu  
litere merunța garmondu, la prim'a  
publicare câte 7 cr., la a două si  
a trei câte 6 cr. v. a. și preste  
aceea 30 cr. de timbru la tesau-  
rulu publicu.

Prenumeratiunile se potu face  
în modulu celu mai usioru prin  
asemnatiunile postei statului, a-  
dressate de a dreptulu la Redacti-  
nea Diariului

„Observatoriulu“ în Sibiu.

Nr. 53.

— Sibiu, Mercuri 7/19 Iuliu. —

1882.

### Bombardarea Alexandriei și urmarile ei.

Evenimentu din cele mai memorabili este acea  
bombardare; ea își are locul seu în istoria uni-  
versale si nu numai în cea specială a Egiptului  
și a Turciei. Era urmarile acestor fapte istorice?  
Dara mai antaiu se urmarimu faptele pe câtu numai  
se pôte în legatura chronologica, după sutele de  
telegrame ajunse în Europ'a de optu zile încôce.

S'a disu în Nr. preced. că în 11 Iunie flott'a  
Britaniei a bombardatu 10½ ore fortărețele Ale-  
xandriei și că în 12 a continuatu bombardarea,  
nu înse delă 5 ore demăneți'a, că nu a potutu,  
fiindcă acuma recunosc si anglii stricatiunile con-  
siderabili ce au suferitu mai alesu cinci corabii  
dela bombele egiptene și că una din acelea „Condor“  
eră se fia innecata sau aruncata în aeru, dacă  
nu'i alergă alte două în ajutoriu, că cu poteri  
unite se arunce câtu mai curendu în aeru bateriile  
egiptene, dela care sburau bombele pe corabia. Asia  
în acea di abia la 9 ore se începă bombardarea,  
era pe la 1 ora egiptenii ridicara stindarte albe.  
Aci apoi se scrie pe largu cum restulu acelei zile  
s'a trecut cu alergaturi încôce si incolu, cercandu  
anglii a stôrce dela egipteni închinarea cetății și  
a fortărețelor, era egiptenii a castigă timpu.  
Intr'aceea pe lângă ce în unele fortărețe ardea  
ce eră de arsu, s'au aprinsu și în urbe la vreo  
două locuri. Cam în aceleasi ore s'au încumetatu  
cătiva matrosi (mateloti, corabieri) anglii se ésa  
pe uscatu si se tînuéscă tunurile egiptene dintr'o  
fortăreță mai apropiata. Preste nôpte incendiulu  
s'a încinsu si mai departe si au arsu mereu. Totu  
în acea nôpte Arabi-pasi'a scôse trupele din Ale-  
xandri'a în directiunea ce a știutu elu, dara si  
poporatiunea mohamedana s'a retrasu care unde a  
știutu. Asia din 180 mii locuitori au ramasu  
numai ômeni bolnavi si nepotintiosi, alaturea cu  
ei furii, banditii si cum se pare, câteva cete de  
ômeni resbunatori; dara au ramasu si dintre eu-  
ropeni câteva sute de însi, ômeni sau ticalosi, sau  
lacomi de castigu, negutiatori, martiafoi, cari au  
creditu că dacă voru ocupă anglii urbea, isi voru  
vinde marfile cu pretiuri insutite; până si o societate  
de actori anuntiase o piesa spre a o representă.

Până joi în 13 Iuliu demăneți'a la 8 ore  
tôta partea urbei locuita de europeni si tôte casele  
din piati'a principale arsesera; preste totu flacari,  
ruine, cenusia. Vădiendu betranulu comandante  
Seymour, că foculu se întinde totu mai departe  
în urbea locuita de arabi, a datu ordinu că se ésa  
trupe la câteva puncte pe uscatu, se visitedie cu  
de a meruntulu din strada în strada si se'i faca  
raportu. Intr'aceea marea se turburase preste  
nôpte, în câtu valurile aruncau corabiile si luntrile  
departe de portu si numai cu pericul învederatu de  
innecare au reusitu unele trupe că se pôta desbarcă.  
Raporturile cu care s'au întorsu oficiarii si soldatii  
la corabii, sunt teribili. Pe la fortărețe sute de  
cadavre de ale soldatiloru morti în urm'a es-  
pluniloru; pe strade si prin casele ce ardu sute de  
alte cadavre, barbati si femei, europeni si egipteni.  
Arabi si nubiani, ômeni liberi si arestanti scapati  
din prinsori, cum si o parte din soldatii ramasu  
dupa retragerea lui Arabi-pasi'a, au rapitu si s'au  
incarcatu de prin locuinte cu totu ce au aflu si  
ce au potutu luă cu sine, apoi ori-unde au datu  
preste resistenta, au deculatu totu ce li s'au opusu;  
anume în localulu banței preste o suta de europeni  
cari s'au aparatu heroicesce, au fostu omoriti toti;  
asia si în alte locuri.

14 Iuliu. Foculu se întinde totu mai de-  
parte; casele se prefacu în ruine. Pe la 10 ore  
antemeridiane se vedeau ômeni cari puneau focu  
cu facile aprinse; se dice că pe airea au aprinsu  
cu petroleu. Ventulu duce foculu până în portu;  
devastatiunea se vede mai preste totu teritoriulu  
urbei. S'er'a pe la 10 ore inca totu mai ardea  
în lungulu si în latulu urbei. Intru aceea Seymour  
reusi că se desbarce 800 soldati marinari, invită  
si pe comandantii altoru escadre că se trimita  
soldati de ai loru, celu puțin spre a fi de sentinella  
si politia la portile urbei si pe strade. Din celarie  
si din alte locuri ascunse, soldatii europeni scotu  
la lumina multi europeni, anume si femei; pe toti  
ii conduc la corabii; pe una imbarcara 170 de  
persône. Soldatii au ordinu triplu: se lase a cerculă  
în strade pe unde se pôte, toti ômenii îmbracati  
europenesce, se opréscă pe toti cei îmbracati re-  
saritenesce visitandu si desarmandu; se inpusce

fără nici-o judecata ulterioară pe toti căti se voru  
aflu în fapta că fura si rapescu; în fine se proclame  
si indemne că locuitorii se potu întôrce pe la casele  
loru si a'si continuă ocupatiunile. Ce satira! Adeca  
se'i védia de lucru în miedulu flacariloru!

Anglii se apara dicundu, că ei n'au aprinsu  
urbea, ci au stricatu numai fortărețele; într'aceea  
s'au adeveritu pe deplin, că o bomba de ale  
loru a caditu chiaru si pe biseric'a an-  
gliana si 'ia sfarmatu paretii, era altele  
au ruinatu câteva case private si le-au aprinsu.  
Au voitu anglii sau nu, că se apere urbea de focu,  
destulu că cele dintaiu focuri s'au aprinsu din  
bombele loru; după aceea se pare că plebea semi-  
barbara, colcătoria de resbunare a propagatu în  
adinsu foculu în partea cea mai frumoasă locuita  
până aci de vreo 60 mii europeni, era de acolo  
ventulu violentu a împinsu flacarile preste stradele  
locuite de mohamedani.

### Vice-regele Tevfic.

Unde a statu nefericitulu vice-rege Tevfic în  
dilele bombardarei, ale incendiului si ale totoruru  
atrocitatiloru selbatece? Nimeni nu știă de elu,  
de aceea se si latisera multime de vorbe fabuloase  
despre densulu; anglii nu mai sciau nimicu ce s'au  
facutu vice-regele si Dervisi-pasi'a generalulu Sul-  
tanulu, delegatu plenipotentu alu seu în Egiptu.  
În fine audiendu că acei doi demnitari se aflau în  
palatulu Ramleh paziti de 500 soldati pusi acolo  
din ordinulu lui Arabi-pasi'a, anglii ilu condusera  
pe o corabia, era în alta di l'au dusu érași în  
Alexandri'a, portandu'lu că pe o papusia a loru,  
si departandu pe soldatii egipteni, ilu pusera sub  
protectiunea soldatiloru anglii. Ilu potu pune, după  
ce'i ruinara si haremulu, adeca palatulu în care'si  
avea femeile si odaliscele, pe care de altumentrea  
le blastema toti egiptenii. A esitu adeca din mai  
multe informatiuni minutiôse, că un'a din cauzele  
principali ale desastrelor venite preste Egiptu sunt  
chiaru acelea femei. Lucrulu se întielege asia,  
că mai tôte femeile din haremulu vice-regelui sunt  
cercassiane si turcôice. Acestea după au

### Foisiór'a „Observatoriului“.

Domnu — dómna, dominus — domina.\*)

Notitia filologica de G. Chitiu.

Eaca o vorba, care contine în sine unu frumosu  
si pretiosu tesauru pentru istoria poporului romanu.

Mai antaiu, etimologi'a ne spune că Dominus, prin  
sincopa Domnus, si Domina, érași prin sincopa Domna,  
vine dela Domus „casa“ si însemna la începutu pe  
proprietariulu absolutu alu casei si a totu ce 'i apartine,  
„capulu familiei“.

Dupa aceea, mai tardiu, elu începe a însemna pe  
„stăpânitoriulu unui statu, unei țieri“.

În timpulu republicei romane, elu iea sensulu  
chiaru de „tiranu“ sau „despotu“: Hic enim Domibus  
populi quem Graeci tyrannum vocant etc. Cic. Repub.\*\*)

În timpulu imperiului, elu devine unu epitetu alu  
imperatorulu si iea o semnificatiune si o întindere asia  
de mare, încatu se da până si Dieului Parinte (Jupiter,  
Jus pater), Dieulu Capu alu Dieiloru: Dominus Deorum,  
Dominus Deus, de unde Romanii: Domnulu Dieu sau  
Dumnedieu, ital. Domineddio, franc. Damedieu.

Cu acestu întielesu, cu acésta semnificatiune de  
putere suprema, socială, politica si religioasă, vorb'a  
Dominus trece în ambele Dacie romane, si'aci prinde  
radacina, crește si traiesce în cartea si în gur'a poporului  
colonisatoru, mantinându-se în tôta puterea, în tôta  
puritatea si suveranitatea ei, prin cele mai desperante  
vicisitudini, până în zilele nôstre.

În totu evulu mediu si la toti populi cari au  
moscenitu din cultur'a si limb'a scrisa sau vorbita a  
poporului-imperatu, vorb'a Dominus sau Domnus isi  
conserva pe deplin regala si imperial'a sa potestate.

Numerôse exemple occidentale în acésta privintia  
se potu vedé în Glosariulu latinu medievalu alu lui Du

\*) Dupa Column'a lui Traianu Nr. 6 din Iunie 1882.

\*\*) Vedi Freund, Wörterb.

Cange. Ne vomu margini a cita o singura particularitate.  
Regii Franciei, tocmai pentru că ei se considerau că cei  
de antaiu dintre regi, pretindeau a fi numai ei Domni:  
„Reges nostri propter excellentiam commune  
nomen Domini sive Domni effecerunt suum“.\*)

În urm'a invasiunii barbariloru (Goti, Huni, Slavi,  
Vandali, Bulgari, Gepidi, Avari, Cumani si Tatari),  
statulu romanu, care multu timpu a luptatu că o ade-  
verata sentinela romana pentru esistentia sa că statulu,  
sucumbe si se desface, disparendu pentru câte-va secole  
de pe scen'a politice active a lumii romane din Oriente,  
si unu negru si întunecosu destinu apasa cu greutatea  
plumbulu asupra obositorulu legiuni ale lui Traianu  
la Dunare.

Dara timpulu de durere si de încercare trece, si  
ôr'a reinvierii nationale a sunatu. De pe amendoi tiermii  
infuriatulu Danubiu, geniulu Romei radica legiunile  
sale si Romanii ese, la martial'a sa buccina, că din  
mormentu.

Două mari capitani romani: Petru si Asanu, se  
punu în capulu poporatiuniloru din Peninsula Balcanica  
si din Valachia Cumanica\*\*), si prin adeverate miracule  
de vitejia si de prudentia ei fundéda în 1186 alu  
douilea regatu romano-bulgaru, care tînu mai bine d'o  
suta de ani si care, cu intiel'a fulgerului, isi castiga  
unu renume si o importantia politica, încatu imple cu  
gestele si actele sale tôta istoria.

Se vedemu si se observamu unde stamu cu vorb'a  
Dominus.

Ansbertus, eruditulu istoriografu alu cruciadei imper.  
Fridericu I, numesce pe Petru: Dominus Blachorum  
(Domnu alu Romaniloru), era tiér'a loru, frumoasă  
si fertila loru tiéra, o numesce: Flachia (Valachi'a).

\*) Du Cange, Gloss. med. lat. ed. Carpent. t. 2.  
p. 920.

\*\*) În secol. XI si XII Cumanii, unu poporu bar-  
baru, de gînté turano-mongola, dominau peste Moldov'a  
si Valachi'a, si de aceea ambele principate se numesce  
de către scriitorii contemporani Cumania.

Robert de Clary, care a descrisu în limb'a fran-  
cesa luptele latiniloru cu Grecii Bizantini si cucerirea  
Constantinoplei din 1204, precum si Geoffroi de  
Villehardouin, care cunôce pe Jonitia (Johanniscus)  
că pe celu mai periculosu inamicu alu Greciloru si alu  
Latiniloru, nu'lu numesce altu-felu decâtu: Johans si  
Johanis „li rois, le roy de Blakie, des Blaks, de Blakie  
et de Bougrie (Bulgaria)“. Din candu în candu, si mai  
alesu după 1206, ei ilu numesce si chiaru imperatulu  
Blachiloru si alu Bulgariloru. Totu în acelasi modu se  
esprima Henri de Valenciennes, succesorele lui  
Villehardouin, vorbindu despre Burila si alti regi si  
imperati ai Romaniloru.

Intr'o scrisóre către Papa Innocentiu III, Johanniscus,  
care cerea dela acesta o corónă si unu sceptru, se nu-  
mesce pre sine însusi: Imperator Blachorum et Bulga-  
rorum, si ne spune totu-o data, că este „de sange  
romanu“.\*) Si mai interesanta, si mai semnificativa  
este titulatur'a ce isi dà Johanniscus (Jonitia), candu cere  
dela acelasi Papa se'i faca pe Mitropolitulu dela Turnov'a,  
capital'a regatulu seu, patriarcu: „quia Imperium sine  
Patriarcha non staret“, era pe sine personalu se nu-  
mesce: „me Dominum et Imperatorem totius Bul-  
gariae et Vlachiae.“

Papa Innocentiu se pazesce, este adeveratu, pe  
câtu se pôte, a-i dice în epistolele sale imperatore;  
dara nu se opresce de a-lu numi: Rex qui imperat.

Candu comitele Henricu, „moderator imperii,  
Reichsverweser“, frate alu imperatulu latinu alu Con-  
stantinoplei, încunoscîntiédia Papei perderea marei  
batalie dela Adrianopole, 15 April 1205, în care  
Balduinu a fostu atacatu si batutu de nenumerata  
multime de Romani asociati cu Cumanii de dincôce de  
Dunare, apoi prinsu si trimisu în carcere de Johanniscus,  
elu dice: „a Johannicio Blachorum Domino“.

(Va urmă.)

\*) Reduxit nos ad memoriam sanguinis et patriae  
a qua descendimus. Theiner Vet. mon. Slav. merid. I.



intratu în favoarea tinerului vice-rege, s'au facutu luntre si punte, pentru-că se scôtia dela elu denumirea fratiloru si unchiloru în ranguri înalte la armata cu delaturarea oficiariloru indigeni, si mai pe urma misieli'a loru ajunse asia departe, că înduplecarea pe tandal'a de Tevfic că se delature pe multime de ofiari pamenteni, pentru-că se facea locu la cercassiani si turci. Acestu abusu si aceea nelegiuire irită pe indigeni în gradulu supremu si urmarea fu o conspiratiune teribila de soldati, apoi aceea ce vede astadi lumea cu ochii sei. Adaoge la acestea nebunescile dilapidari de milióne pentru lucsulu haremului facute din partea lui Tevfic, totu asia precum le facuse si tata-seu Ismail. Bani luati împrumutu dela englesi si francesi, pe cari acum ii platesce poporul si armat'a egipténa cu sangele seu, éra Alexandri'a cu existenti'a sa. Intre acestea tóta lumea se teme, că reulu nicidecum nu s'a terminatu numai cu atâta.

### In Constantinopole. Sultanulu. Conferenti'a.

Evenimentele dela Alexandri'a produsera în capitala si în tóta lumea mohamedana iritatiunea cea mai mare si mania infuriata contra angliloru. În acelasiu timp in se membrii conferentiei tacu infundati, apoi că si cum nu s'ar fi intemplat nimicu, în 14 si 15 Jul. se adunara si învoindu-se abia asupra conceptului unei note colective, o înaintara la sultanulu spre a-lu invitá din nou, că se ocupe nesmintitu Egiptulu cu trupele sale spre a restaurá ordinea pe trei luni de dile, éra dupa aceea daca se va vedea trebuinti'a unei ocupari mai îndelungate, se voru învoi éra si cu totii, precum si asupra speselor ocupatiunei. În casu candu sultanulu nici cum nu ar voi se tracte cu egiptenii că cu rebeli, atunci conferenti'a européna se va vedea necesitata a luá alte mesuri. Acesta este întielesulu notei din urma.

Ce alte mesuri se ia Europ'a în Egiptu? Pána acum se dice în diarie, că daca nu voiesce sultanulu se infunde trupe în Egiptu, ilu voru ocupá trupe angle si franceze, dupace se va decide din nou în conferentia.

Ce e dreptu, Pórt'a-otomana armédia barbaresce, înse fara se descopere scopulu seu. Este sciutu, că în Angli'a si Franci'a se facu preparative că pentru unu resboiu din cele mai mari; asia si în Itali'a si Greci'a. Mai departe în momentele de fația nu se scie nimicu pozitivu despre ultimele scopuri ale fiacarui. Membrii conferentiei obligati între sine a pázi tacere absoluta fația de lumea ceealalta, confusiunea cresce si lumea devine surprinsa prin fapte implinite. Corabiile franceze stau retrase la Port-Said adeca în portulu celu mai apropiatu de gur'a canalului Suez pe care intra în Marea rosia. O multime de alte sciri sburătorie se demintu dintru o di în alt'a. Unu lucru se adeveresce în momentele de fația: alarm'a ce se dá în cele mai de frunte diarie ale Germaniei cu privire la spesele ocupatiunei egiptene, care va costá multe dieci de milióne. S'au aflu adeca dela Constantinopole si Londr'a, că angliloru le-a venitu póft'a se céra, că spesele acelea se le pórté staturile Europei în o proportiune óre-care. „K. Ztg.“ si „Germania“, ambele de mare auctoritate, pe lănga ce condamna în termini asprii barbar'a fapta a bombardarei, apoi o spune curatu, că poporul Germaniei niciodata nu se va învoi la o contributiune că aceea, candu se scie bine, că tóta tragedi'a de astadi se jóca numai cu scopu de a'si asigurá capitalistii angliei si francesi actiunile si obligatiunile loru dela canalulu Suez (preste 400 milióne franci) si dela statulu Egiptului, corabiere prin canalu si alte întreprinderi de multe milióne, în fine că si de aci înainte se póta suge, stórce si spoliá grasimea Egiptului, lasandu pe locuitorii lui în pieile góle.

### Mai nou din Alexandri'a.

Pána în 16 Juliu inca totu mai ardea la câteva locuri. Nici marimea daunelor, nici numerulu celor omoriti, arsi în focu, înecati în fumu, aruncati în mare nu se póte scí si nici că se va scí vreodata exactu. Numai pána se voru departá ruinele si se voru desgropá va trece anulu, daca va mai fi cine se le desgrópe. Dupa unu telegramu venitu pe la Londr'a în aceeasi di din 16 des-demánétia a fostu o batalia sangerósa între marinarii angliei si între egipteni. Marinarii americani si italieni au mersu în ajutoriulu angliloru spre a restaurá linistea. Despre Arabi-pasi'a si

trupele sale nu se scie nimicu mai multu, decât că angliei asteptau se se întórea spre a reocupá Alexandri'a cu armele.

### Strigate de dorere din Ungari'a.

Se pare că romanii din comitatele Ungariei sunt pe calea cea mai largă de a fi tractati, din cauza că sunt nascuti romani, intocma precum vede lumea tóta din processulu necalificabile dela Lemberg, că sunt tractati rutenii pána în momentele de fația. Din scrisorile si articlii primiti spre publicare, cum si din alte informatiuni exacte se vede curatu, că în fine acea tractare au ajunsu si pe romani la o su si că acum începu ce tipe si ei de dorere. Tóte predicerile pressei romanesci, tóte aratarile cu degetulu ale pericoleloru în cursu de mai multi ani nu au fostu în stare se scuture pe romani din a loru nepasare, la vederea fanaticelor incercari de a petrunde si la altariu asia, în cătu se nu tréca douedeci de ani si preotii se se védia scosi de barbi si de plete, spre a fi substituiti cu altii. S'au cautatu si între romani persóne, care se se oblige a merge pe calea apucata de arhieriei ruteni, adeca a magiarisa si biserici'a romanésca.

Cu tóta discretiunea, precautiunea si patienti'a ce trebuie se aiba o redactiune romanésca sub sisteme despotice, nu mai potemu înse suferi acumularea atátoru plansori amare în scriniulu nostru; de aceea si facemu locu la câte sunt scrise asia, în cătu se póta fi publicate, fara a fi nevoiti se le scriemu, sau chiaru se le compunemu din nou.

„Granitia satumaréna, 30 Juniu st. n. 1882. Onorata redactiune! Daca omulu, pre care voiescu inimicii alu omora, se apara pána la resuflarea din urma, de si vede bine, că nu va scapá cuviétia; daca acésta ii este datorinti'a fiacarui individu singuratecu; cu atátu mai virtosu este de condamnatu unu poporu, care se lasa a fi sugrumatu, fara a se apera în totu modulu, fara a scóte macaru vaiete doreróse.

Convinsu de acestu mare adeveru, nu se póte se nu strigamu si noi, macaru în faci'a acestoru pericle, cari amenintia cu mórté poporul romanu din acestu comitatu. Cum se nu spunemu noi fratiloru nostrii necasurile nóstre; că-ci daca nu ne potu ajutá, celu puçinu ne voru compatimi sórtea trista.

În adunarea de curendu trecuta a comitatului Satumare s'a decisu a se tramite o petitiune către diet'a Ungariei, pentru a se înfiintá episcopatul magiaru gr.-cath., care s'a si tramisu în numele poporatiunei întregi a comitatului. Ce ironia a sortei! Se cere cassarea limbei romanesci dela altariu în numele romanilor, cari compun majoritatea întregului comitatu si nici-unu romanu nu se aflá, că se fia protestatu în publicu în contra acestei batjocure facute romanilor din acestu comitatu. Daca unu preotu renegatu rússu se dechiara prin diarie pre lănga adress'a adunarei comitatului, pentru ce se nu spuna si unu preotu romanu în publicu, că e mintiuna asertiunea lui, că poporul romanu ar consimti la aceea. Nu dicu că s'ar aflá vre-unu preotu romanu, care ar consimti la profanarea bisericeii romanilor cu alte limbi, înse pentru ce se nu spun parintii la tóta ocasiunea susu si tare, că fiii lor au fostu, sunt si voru fi romani, si cine nu scie, că celu ce tace, se vede a consimti.

În lun'a lui Martiu s'a tinutu unu svatu, că celu dela Pilatu, în orasiulu Satumare, că se inventeie modulu fabricarei magiariloru si din bolovanii „tieriei Oasiului“. Multe verdi si uscate s'au disu acolo; s'a amentitu între altele, că pentru ce se sustine o catedra de limb'a romana la gimnasiulu superioru regescu cath., că-ci prin aceea se respandesce unu curentu „daco-romanu“ si alte secature de ale lor; în fine s'a esmisu o comisiune spre a medita despre realisarea acestui opu infamu. Da infamu! că-ci cu ce este acésta mai puçinu, de cătu ceea ce faceau turcii, candu cresceau ianiceri din fii rapiti dela crestini.

Acea comisiune isi implini misiunea colosale în diu'a de 11 Juniu st. n., candu isi depuse mandatulu înaintea unui svatu, că celu dela arhieriei; că-ci si aci unu arhieru a presidiatu carturarii si fariseii magiaroni. Acelu svatu a decursu în modulu urmatoriu:\*)

La 3½ óre postmeridiane s'a deschnu adunarea de constituiere, si fiinducá tóte notabilitatile orasiului si ale comitatului au fostu de fația, afara de...

\*) Vedi Nr. 24 alu diariulu Szatmár.

cine? afara de magiarulu celu mai mare cu numele magiaru din tempulu lui Árpád Schlauch Lörincz episcopulu r.-c. din Satumare, ce erá de facutu, de cătu a tramite o comisiune dupa densulu, care l'a si adusu. La intrare l'a primitu comitele supremu prin o cuventare, în care ilu róga, se stea în fruntea glótei (csopot.) însufletite, se fia sufletulu, si conducetoriulu nisuintieloru nobile ale societatei. La care S. sa a respunsu petrundu de foculu patriotismului seu, că multiamesce pentru loculu atátu de onorificu, care i s'a desemnatu în acésta societate; cunósce scopurile societatei, cari sunt eminentu nationale; cunósce medilokele ei, cari sunt mai acomodate pentru a intari simtimentulu nationalu între locuitorii acestui comitatu.

Trebue se ne intarimu — dice mai incolo — trebue se alipimu (csatolni) către noi tóte elementele, cari sub legile magiare, sub aripile libertatiei dorescu a'si ascurá religiunea, cari dorescu a'si mediloci cultivarea rassei lor (faj), fara se fia turburatu (háboritlanul), în lăintrulu idee de statu magiaru.

Pre terenulu socialu, prin influentia morala, pre lănga respectarea vointiei libere doresce societatea se conlucre spre ajungerea scopurilor mari ale patriei; ea nu are scopulu (?) de a vatema religiunea nimenui, limb'a nimenui, numai ideei de statu magiaru, limbei magiare de statu doresce a'i castiga amici.

Înse cine nu vede în aceste dechiaratiuni pre omulu, care se teme de fapt'a sa si nu scie cum o ar face mai frumósa la vedere; că si cum veninulu ti-l'ar amestecá cu cele mai placute dulceturi si asia ti-l'ar intinde si prin influentia „morală“ te-ar face că se-lu bei. Că-ci cine nu scie scopulu celu adeveratu! Au nu ne spune s. sa, că scopurile ei sunt de caracteru eminentu nationale, că medilócele ii sunt acomodate pentru intarirea (tömörülés) simtiului nationalu între locuitorii acestui comitatu, care în majoritate este romanu, afara de svabi, russi, cari inca sunt în numeru însemnatu, si apoi că simtiulu acelu nationalu nu va fi romanescu, o scie frundi'a si érb'a. Apoi mai scimu cu totii, cum isi póte cultivá si sustiené unu poporu religiunea si limb'a în marginile ideei de statu magiaru! o sciu si copilasii. ce însemnédia a lipi către magiari tóte elementele, si ce însémna a castiga amici ideei de statu magiaru si limbei magiare de statu, cari sunt scopurile cele mari ale patriei!

Si că se fia deplina tragicomedi'a, acelasiu arhieru mai pomenesce si de libertate si de respectarea convictiunei. Bine; înse ce se întielege prin a lucra „pre terenulu socialu prin influentia morala, decâtu, că se i se spuna frumusiulu romanului: „Nu te lapedi de limb'a ta? Nu vei fi aplicatu în nici o functiune, nu vomu cumperá nimicu dela tine; nu'ti vomu dá pamenturi în lucru; te eschidemu din comuniune etc.“ Adeca sila morala, ce este mai periculósa, că cea mai brutala. Si că libertatea convictiunei se fia si mai mare, înse că totusi se póta lucrá cu efectu minunatu „prin influentia morala,“ s'au alesu în comitetulu societatei de presiedinte insusi episcopulu r.-c. de Satu-mare; presied. ord. comitele supremu, vicepresiedinti: vicecomitele, primariulu orasiului Satu-mare, comitele Degenfeld si comitele Alesandru Teleki jun. Se se adauge la acestia toti oficialii, toti proprietarii magiari si magiaroni, si apoi se vedeti libertate si respectarea convictiunei, alu carui nume este: sila morala, apoi brutala, terorismu, spionagiu.

Ce va se dica dara si espressionea „care voiesce a'si cultivá neturburatu (háboritlanul) nationalitatea (faj),“ decâtu că celu ce'si va cultivá limb'a afara de ideea de statu magiaru, va fi turburatu.

Si éta că esperienti'a ne-a si adeveritu acéstá; că-ci acuma le si spunu functionariloru romani din orasiulu Satu-mare, că voru fi înaintati aceia, cari se voru inscrie în societate, deocamdata numai asia, preste puçinu si mai altumentrea.

Si sciindule aceste, s. sa inca póte esclama: că nu se indoiesce, că proni'a divina va încoroná cu succesu nisuinti'a societatiei, care doresce a realiza cugetulu marelui Széchenyi: „Post nubila Phoebus“.

Înse pre lănga tóte, s. sa ne face fara voi'a sa unu servitiu, si adeca totu în acea vorbire ne spune unu mare adeveru dicundu, că în tóte evenimentele mai importante ale vietiei nóstre nationale lănga vitesii magiari vomu aflá ilustratiunile nationalitatiloru diferite, servitorii religiuniloru deosebite, cari fara repausu au aperatu tronul, altariu, nationalitate, biserica, tóte unindu-le în patriotismu. Pune în locu de nationalitate, patri'a, neidentifi-



candu patri'a comuna cu nationalitatea magiara, vei afla istoria fidelă a nationalitatilor si documentata chiaru de unu magiaru, că adevăra nationalitatile au avutu patriotismu si in timpurile, candu nu au pututu se existe adoratori de ai ideei de statu magiaru, că-ci pre acelea timpuri n'au identificatu numai patri'a comuna cu o singura nationalitate, cu cea magiara. Patri'a comuna pôte inflori si a fi libera si independenta fără o idea că acēsta, care a produsu preste teritoriulu tiei ingrijare, neineredere, agitatie, urgia.

Punctele principale ale statutelor societatiei de magiarizare sunt dupa diariulu Szamos Nr. 47:

§ 1. Titlulu: „Societatea Széchenyi,”

§ 2. Teritoriulu seu de actiune este intregu comitatulu Satu-mare\*); sta inse in voi'a societatiei de a'si intinde activitatea sa si asupra comitatelor vecine.

§ 3. Scopulu: a) A castiga recunoscere generale si valōre ideei de statu magiaru, si de a intari alipirea către aceea.

b) Pre lānga latirea si intarirea sentiului magiaru, latirea limbei magiare intre locuitorii nemagiari.

Fidela acestora, devis'a societatiei este:

Fia totu locuitorulu patriei credintiosulu ideei de statu magiaru si se invetie limb'a magiara.

§ 4. Limb'a statului si a gubernarei trebuie se fia un'a, si inca cea magiara si aceea e datoriu a o sci totu insulu.

§ 5. Spre ajungerea ambelor scopuri defipte societatea fiindu avisata in mare parte la educatiunea poporului, grij'a sa cea mai mare si activitatea sa o va pune pre invetiamentulu poporulu si prin medilocirea superioritatiei scolare de statu ori a celei confessionale. Middelocle scopurilor sale pre acestu terenu le cauta in următoriele moduri:

a) Pentru invetiatorii poporali va defige premii.

Premii se voru imparti la dascali de aceia, cari pre lānga propagarea-credintiei către statulu magiaru, voru sci aretā celu mai mare successu in cunoscerea limbei magiare si in latirea aceleia.

b) Societatea va premia pe scolarii carii voru escelā mai multu in limb'a magiara.

c) Pentru latirea culturei intre invetiatori va infintia prin contribuii private bibliotecē ambulante si va cumperā carti speciali magiare, că se pōta avē si invetiatorii dela sate lectura.

d) Infintiarea societatilor satesci de lectura, de biblioteci poporale, scolastice, a gradinelor pentru copii societatea acēsta le va ajutā prin infuinti'a sa morale si cu middelocle materiali.

8. In societate potu intrā barbati si femei cu drepturi si obligatiuni egali.

e) Membrii sunt: a) fundatori, cari dau odata pentru totudeauna 50 fl., b) partinitori cari dau in totu anulu celu pučinu cātē 10 fl., c) ordinari cu 1—5 fl. pe anu.

Pre lānga acēsta, societatea si senatulu dirigente e indreptatitu a primī si introduce de membrii, si fără plata pre patrioti bine meritati pre lānga scopurile societatiei, sau pre atari individi, cari prin nisuintiele loru incordate voru inaintā scopulu societatiei, care dupa positiunea loru sociala.

13. Membrulu de ori-ce classa este obligatu in cātū i este cu potintia, a inainta din tōte poterile latirea societatiei si scopurilor ei in cerculu seu.

14. Fia-care membru alu societatiei fără esceptiune trebuie se se considere pre sine de pazitorulu (ör) fidelu alu ideei de statu (államiság) magiaru, e obligatu a conlucra in modu efficace cu tōta infuinti'a sa pe terenulu socialu spre latirea si intarirea ideei de statu; mai incolo a insufletī pre cei de alte neamuri (faj) spre cunoscerea limbei magiare, in urma a supravēghia in giurulu seu, că in contra ideei de statu magiaru nemicu se nu se comita. (Terorismulu, spionagiulu celu mai spurcatu.)

Ēta unu estrasu din statutele acelei societati, la a carei infintiare dōra si „Ezsaías bokázik”, precum voru cānta „Isaia dantiuesce” in bisericele noiloru magiari, că-ci diurnalulu „Szatmár” in bucuri'a lui nespusa uita tōte asecurările date nemagiariloru, că'si potu tīne biserica, si limb'a si dice: „Cuventulu trupu s'a facutu. Nu fi Toma, ci credintiosu. Respectiv ce s'a si intemplat? se intrēba rapitu de fericire. Da, ne-amu imbratiosiatu

\*) Acelu comitatu sau municipiu se intinde pe 108 mil. □ de cātē 4000 stangini □ si are aproape 300 mii suflete. Red.

sub stindartulu unei idei comune, unui scopu comunu, si amu spusu lumei: intre noi nu esista diferentia de demnitate, nu de etate, un de religiune; unulu suntemu cu totii: Ungari. Bine este acēsta asia.

Bine este — dicu si miile de romani din acestu comitatu — bine este asia, respundu miliōnele de romani din acēsta monarchia, că-ci dōra se vou deschide si ochii cei mai painginati, si voru vedea falfaindu stindartulu redicatu, pre care este scrisa mōrtea nationalitatiloru „toti trebuie se fimu magiari”.

Bine este asia, că-ci acēsta actiune violenta a nascutu reactiune indatā dela inceputulu ei in tōta suflarea romanēscă, care mai tīne, că are unu picuru de sange de romanu.

Bine este asia, că-ci de cātā toti romanii se constatēdia lips'a unei reuniuni a romaniloru din intregulu comitatu, spre paralizarea, „societatei Széchenyi”, spre cultivarea poporului romanu si a limbei sale, spre intarirea romanismului.

Bine este asia, că-ci preste pucinu vomu avea in tōta comun'a si orasiulu cercuri, societati romanesci spre ajutorarea scolariloru seraci cu carti si vestminte, spre a asiedia pre copii destepti si buni romani la maiestrii, spre a invetia pre sateni la gradinaritu, pomaritu, stuparitu, economia nationala a campului, cu unu cuventu, pentru cultura si romanismu.

Bine va fi asia, că-ci candu le vomu avea aceste, nici portile infernului nu ne voru invinge. Atunci si romanismulu de pre la sate se va intari, avendu lumina, éru celu dela orasie se va altui cu surcele tenere din romanii de pre la sate, cari se voru asiedia in numeru insemnatu la meserii si apoi sub scutul reuniuniloru orasiene, satesci si alu celei mari voru romanisā si pre romanii cam degenerati ai orasielor si vomu ajunge doua scopuri, vomu creā class'a de medilocu, care ne este absolutu necessaria si vomu reinvia romanismulu orasianu in splendōrea sa avutu in timpurile vechi.

Ar fi óra a unspredeceea de a se infintia si reuniunea invetiatoriloru romani din intregu com. Satu-marelui, despre care de unu anu, de candu s'au tramisu statutele spre aprobare la in. ministeriu, nu se aude nimicu.

Altcum eu nu credu, că vre unu invetiatoriu romanu se primēscă dela „Széchenyi” pretiulu de sange pentru vinderea, uciderea romaniloru, de ar mănacă si dominec'a numai mamaliga ori fasole, si nici unu preotu romanu, care se consimtia la acea tradare.

Inca asiu avea multe de disu dle redactore, că vedu'a asuprita, inse de odata si aceste voru fi prea multe si dorindu din ānima, că preste pučinu timp se ve potu inca inpartesi sciri inbucurătorie si eu si alti satumareni din jurulu lor, sum alu dvōstre etc.

Unu granitieriu romanu.

#### Din Romani'a

avemu astadata mai multu numai sciri despre caletoriile cātōrva ministrii, missiuni scientificē, primiri pompōse ai veciniloru la Turnu-Severinului, caletori'a mitropolitulu primatu la Bucovin'a si de acolo mai departe, unificarea caliloru ferate, lucrare necontenata la cātēva din cele proiectate de nou, falimente fraudulōse, condamnarea pe cātā 3 si 1 anu a insielatoriloru dela gar'a Iticani de cātā Bucovin'a. Mai departe publiculu capitalei care n'au apucatu a se retrage sub munti s'au nu pōte fugi de caldur'a tropica, se interessēdia fōrte multu de cestiunea egiptēna, cu care sēmena in cātēva puncte cea danubiana.

Conventiunea comerciala incheiata in Iuliu 1875 intre Austro-Ungari'a si Romani'a devine pe anu ce merge totu mai compromissa din o parte si din alta. Sub cuventu că speculantii si economii din Romani'a si de airea impōrta in Austro-Ungari'a cereale straine, éra nu romanesci, fără vama, se ceru acum certificate dela loculu productiunei lor, ceea ce se vede si din urmatoriulu cerculariu:

Dlu ministru alu agriculturii, comericiului si lucrariloru publice a trimisu dlōru prefecti de judetie următorea circulara.

Domnule prefectu!

Art. XIII alu conventiunii de comericiu, incheiatu intre Romani'a si Austro-Ungari'a, stabilescē cele următoare:

„Certificate pentru origine voru fi cerute de cele douē inalte parti contractante pentru a stabili

origina nationala a óre-carorū marfuri importate sau exportate si designate prin o comuna intielegere. Pentru acēsta importatoriulu va trebui se presinte la vam'a celeilalte tieri, sau o declaratiune oficiala facuta inaintea unui magistratu, functionandu la loculu de expeditiune, sau unu certificat liberatu de agentii consulari ai tiei, in care importatiunea trebuie facuta, si care resida in locurile de expeditiune, tīne locu de certificat de origine.”

In virtutea acestui articolu, biurulu vamalu austriacu dela Iticani, cere unu certificat de origine, liberatu de autoritatile comunale din loculu de provenientia, care se stabilēscă că cerealele ce trecu prin acēsta vama sunt romanesci, si numai pe bas'a acestui actu, permitu intrarea lor, libera de taxe de importu.

Pentru că exportatorii de asemenea produse din tiara, se nu fia expusi la vexatiuni si se se pōta bucurā de scutirea ce le asigura conventiunea de comericiu, ve rogu, dle prefectu, se luati mesuri că cerealele ce din judetiulu dvōstre se expōrta prin Iticani, se fia totudeauna insocite de asemenea certificate de origine.

Primiti, etc.

Ministru, Colonelu Dabija.

#### Planu de caletoria pe calile ferate care trecu prin Transilvani'a, regulatu dela 15 Maiu 1882 incōce.

##### I. Trenuri amblatorie

Dela Budapest'a la Brasiovu mergu cātē trei trenuri pe di si anume:

1. trenu de persōne plēca dem. la 8 óre si ajunge a dōu'a di dem. la 9 óre 20 min. in Brasiovu.

2. trenu mixtu plēca sér'a la 6 óre 46 min. si ajunge a dōu'a di totu sér'a la 6 óre 48 m.

3. trenu acceleratu plēca sér'a la 9.45 si ajunge in alta di la 3.15 min. in Brasiovu. Acesta si plēca la 3 óre 25 m. la Predealu si ajunge sér'a la 10 óre 25 m. in Bucuresci. Asia dela Bpest'a la Bucuresci circa 25 óre.

Dela Brasiovu la Budapest'a mergu totu cātē trei trenuri:

1. Trenulu acceleratu ce plēca dela Bucuresci dem: la 7 óre 15 m. ajunsu la Brasiovu, continua de acolo la 2 óre 16 m. si ajunge la Bpest'a in alta di pe la 7 óre 30 m. dem.

2. Trenulu de persōne plēca sér'a la 6 óre 15 min. dela Brasiovu si ajunge in alta di sér'a la 7 óre 22 min. in Bpest'a.

3. Trenu mixtu (marfa si persōne, trenu incetu) plēca dela Brasiovu sér'a la 7 óre 25 min. si ajunge la Bpest'a a trei'a di dem.: la 7 óre 55 m.

Linii laterali sau aripi:

Cucerdea-M. Osiorheiu ambla dōue trenuri de persōne, 1 mixtu. Plecarea dela Cucerdea dem. la 3 óre 45 m.; totu dem. la 9 óre 12 min. si d. am. la 4 óre 33 min.

Dela M. Osiorheiu dem. la 8 óre 18 m., dupa am. la 4 óre 38 m., sér'a la 8. 39 m.

Teiusiu-Alba-Juli'a incōce si incolo, pe fiecare di 1 trenu de persōne si 1 mixtu; dela Teiusiu pe la 2 óre 39 min. nōptea si la 8 óre 20 min. sér'a; dela Alb'a la Teiusiu nōptea la 12 óre 6 min. si sér'a la 6 óre. Pe calea ferata laterala Copsi'a-Sibiiu comunica pe fiecare di cātē 2 trenuri de persōne si 1 mixtu. Dela Copsi'a la Sibiiu pe la 3 óre 19 m. dem.; la 11 óre 10 m. dio'a; la 6 óre 41 m. sér'a. Dela Sibiiu la Copsi'a la 7 óre 36 m. dem.; la 3 óre 58 m. d. am. care convine in Copsi'a cu trenulu acceleratu ce vine dela Bucuresci la Budapest'a; apoi nōptea la 10 óre, care convine dupa middelulu noptiei cu trenulu de persōne ce merge la Brasiovu.

II. Totu dela 15 Maiu incōce se dau pentru clasa II si III bilete generali de dusu si intorsu (tour et retour) cu pretiuri fōrte scadiute si cu valōre pe cātē 10 dile dusu si intorsu, inse numai dela statiunile Huedinu (B. Hunyad din colo de Clusiu), Alba-Juli'a, Clusiu, Sibiiu, M. Osiorheiu, Mediasiu, Aiudu, Segisiór'a (Schaessburg). Pentru orientarea publiculu alaturamu si o tabella sau tarifa de pretiuri scadiute pentru toti caletorii cātī sciu că a diecea di se potu érasu intōrce la statiunea de unde au plecatu. Asia platimu pentru dusu si intorsu:

| Dela Sibiiu la:      |               |               |
|----------------------|---------------|---------------|
|                      | Clasea II     | Clasea III    |
| Budapest'a . . .     | 34 fl. 40 cri | 24 fl. 60 cri |
| Oradea-mare . . .    | 21 fl. 60 cri | 15 fl. 40 cri |
| M. Osiorheiu . . .   | 9 fl. 90 cri  | 7 fl. 10 cri  |
| Brasiovu . . . . .   | 11 fl. 70 cri | 8 fl. 40 cri  |
| Clusiu . . . . .     | 13 fl. — cri  | 9 fl. 40 cri  |
| Segisiór'a . . . . . | 5 fl. — cri   | 3 fl. 60 cri  |

| Dela Brasiovu la:    |               |               |
|----------------------|---------------|---------------|
|                      | Clasea II     | Clasea III    |
| Budapest'a . . .     | 42 fl. — cri  | 30 fl. — cri  |
| Oradea-mare . . .    | 27 fl. 80 cri | 20 fl. — cri  |
| Sibiiu . . . . .     | 11 fl. 70 cri | 8 fl. 40 cri  |
| Clusiu . . . . .     | 20 fl. 40 cri | 14 fl. 60 cri |
| M. Osiorheiu . . .   | 16 fl. 90 cri | 12 fl. 10 cri |
| Segisiór'a . . . . . | 9 fl. 20 cri  | 6 fl. 60 cri  |

| Dela Mediasiu la:    |               |              |
|----------------------|---------------|--------------|
|                      | Clasea II     | Clasea III   |
| Budapest'a . . .     | 32 fl. 20 cri | 23 fl. — cri |
| Elisabetopole . . .  | 1 fl. 30 cri  | — fl. 90 cri |
| Oradea-mare . . .    | 19 fl. 60 cri | 14 fl. — cri |
| Clusiu . . . . .     | 11 fl. 40 cri | 8 fl. 20 cri |
| M. Osiorheiu . . .   | 8 fl. 10 cri  | 5 fl. 80 cri |
| Segisiór'a . . . . . | 2 fl. 80 cri  | 2 fl. — cri  |



## Dela Segisiór'a la:

|                    | Clasea II     | Clasea III    |
|--------------------|---------------|---------------|
| Budapest'a . . .   | 34 fl. 60 cri | 24 fl. 80 cri |
| Oradea-mare . . .  | 22 fl. — cri  | 15 fl. 60 cri |
| Sibiiu . . . . .   | 5 fl. — cri   | 3 fl. 60 cri  |
| Clusiu . . . . .   | 13 fl. 40 cri | 9 fl. 60 cri  |
| Brasiovu . . . . . | 9 fl. 20 cri  | 6 fl. 60 cri  |
| M. Osiorheiu . . . | 10 fl. 20 cri | 7 fl. 30 cri  |
| Mediasiu . . . . . | 2 fl. 80 cri  | 2 fl. — cri   |

Dara acestea bilete de ducere si întorcere nu au valóre pentru trenuri accelerate, ci numai pentru cele de persóne si mixte.

Génta (coferu, pachetu) in greutate de câte 25 Kilogr. de 1 persóna, e scutita de tax'a transportului.

Pentru câte 2 prunci mai mici de 10 ani se platesc numai unu biletu din respectiv'a classe. Unu baiatu póte caletóri in classea II cu biletu de cl. III. Candu baiatulu mai micu de 10 ani merge cu unu omu mare, póte caletóri pe cl. III cu  $\frac{1}{2}$  biletu de cl. II.

Cele 10 dile se numera din dio'a in care s'a timbratu biletulu pâna a 10-a la miediu la noptiei (la 12 óre).

Pentru sibiieni se mai observa, cá de aici la Salinele Sibiiului potu merge in domineci si serbatori pe cl. II cu 80 cri, pe cl. III cu 50 cri tour et retour. Pléca dem. si se intorcu sér'a pe la 9 óre.

Biletele de dusu si intorsu, care se dau la ape minerali, sunt bune si pentru trenuri accelerate; asia dela Sibiiu pentru Valcele (Előpatak) pâna la statiunea Feldiőr'a (Földvár, Marienburg) cl. II 11 fl. 10 cri, cl. III 7 fl. 90 cri; totu dela Sibiiu la Basn'a (statiunea Mediasiu) cl. II 3 fl. 10 cri, cl. III 2 fl. 20 cri. Dela Brasiovu la Borszék (statiunea M. Osiorheiu) tour et retour cl. II 17 fl. 70 cri, cl. III 12 fl. 60 cri.

## Correspondentie particularie ale „Observatoriului“.

Valea Rocnei, Iuliu 1882.

Stimate dle redactoru!

Vedu cá nu se prea inbuldiescu ómenii de pe la noi cá se ve raportedie din candu in candu despre lucruri de acelea ce merita a fi cunoscute de publiculu celu mare. Multi póte aru voi, dara se sfíiescu, cá se nu supere pe cineva, daca s'aru scapá se faca nitielu critica asupra lucrurilor ce póte merita se fia supuse criticei. Si Dómne! multe sunt si la noi de critisatu, multe aru fi de indreptatu, cá-ci multe mergu reu.

Permitteti'mi dle redactoru a me folosi de acésta ocasiune pentru a atinge unele si anume a ve face o mica dare de séma despre unele, rezervandu'mi dreptulu a ve scrie despre altele alta-data.

Asiu incepe cu administratiunea fondurilor, cá-ci Dómne multe aru fi de indreptatu si pe acolo, dara ómenii de pe acolo suferu de o bóla mare, ból'a de a tîné totulu in taina, a nu se dá nimica publicitatii, cá-ci atunci . . . vai Dómne! Asemenea lasu pâna la alta ocasiune despre comisiunea silvanale, comitetulu granitierescu etc.

Trecu la afacerile comitatului.

De candu poterniculu si marele nostru floromanu Tisza a venit cá nanasiu si ne-a cununatu cu Bistrieni, ne merge din di in di mai reu. Si ce e tristu, nu avemu a ne plange contra sasiloru, ci dorere, mai multu contra nóstra. Daca cei vreo 45 membrii reprezentanti aru merge la tóte siedintiele comitatului, daca s'aru interesá mai multu de cauzele speciali ale nóstre, ne-aru merge cu multu mai bine. Inse cu dorere trebuie se ve descoperiu, cumcá la cele mai multe siedintie abia sunt 2—3 membrii, intielegu pe nefunctionari, cá-ci pe functionari n'ai ce contá multu.\*) Ve inchipuiti acum cum mergu lucrurile candu se votédia dupa numarul vorbitorilor si candu contra unui romanu vorbescu 5—6 sasi! Este trista firesce acésta stare, cu atátu mai trista, cá-ci multi dintre membrii alesi au promis dandu parol'a de a participá la siedintiele comitetului municipale, cu tóte acestea multi n'au fostu dóra nici la o siedintia.\*\*). La multi le place a fi alesi, au ambitiuni mari, dara totu asia le place a nu face nimicu, a preferi se siéda pe acasa. Acésta inca este una din multele bóle de cari suferimu. Cátu de bine ar fi candu s'aru constitui toti membrii comitetului in unu clubu romanescu. Amu intielesu cumcá in Naseudu s'ar fi insarcinatu o comisiune cu elaborarea unui proiectu de statutu ori regulamentu pentru unu astfelu de clubu, se vede inse cá acela a ajunsu la locul de repausu, unde au ajunsu multe alte proiecte, regulamente si statute etc.

Unu casu interesantu ce ilustrédia in de ajunsu interesulu ce'lu nutrescu membrii comitetului faciá de poporu, este urmatorulu:

Este unu anu si vreo 9 luni, de candu in cerculu nostru administrativu alu Rocnei, care jace in coltiulu nordu-osticu alu Transilvaniei, statiunea de medicu este vacanta pâna in dio'a de astadi. Pentru-ce vacanta 21 de luni? Se respundia acei domni functionari, dela cari depende si cari sunt obligati a ingrijí de sanatatea locuitoriloru cari'i alegu si'i platescu din sudórea loru. Multe morburi si epidemii au grassatu in acelu cercu de atunci, multe dieci, chiaru si sute de ómeni au moritu, póte numai din lips'a de medicu, cá-ci Bistritia, B.-Prundu si Naseudulu sunt prea departate; dara ce

\*) Nici nu se cuvine se pretindemu asia ceva dela functionari, anume sub actual'a sistema; dara si sub alt'a ori-care, inca pe atátu de buna, nici-unu poporu luminatu nu va pretinde, cá functionarii se stea cu dóue picióre in dóue luntrii, nici cá se se controleadie, spionedie si denuntie ei intre sine, cá sub legea martiale, de si se mai intempla si astadi miserii de acelea. Reprezentantii autonomiei municipale nu sunt alesi de poporu numai cá se stea la unu locu, cum stau icónele in biserica si crucile la hotaru. Red.

\*\*) In cinci ani lanici-o siedintia, nici macaru cá figuranti?! Asia este in tiér'a intréga. Red.

le pasa la aceia de viét'a atátoru ómeni, ce le pasa de averea cea mai scumpa ce póte se o aiba unu cercu curatu romanescu, adeca o poporatiune sanetósa si numerosa?

De dóue ori s'au scrisu concursu pentru ocuparea acestui postu. Prim'a data n'a concursu rimenea, inse a dóu'a óra, la solicitarea unoru membrii cari voiau se aiba cu ori-ce pretiu medicu in Rocn'a, au concursu fostulu medicu S. Stoica, unu barbatu stimatu, pretiuitu atátu cá medicu, cá omu, cátu si cá bunu romanu. In ceea ce privesce iscusintia lui cá medicu, am auditu pe medicu de auctoritate esprimandu-se, cumcá St. de si numai chirurgu si veterinaru, póte trage degetu cu multi medicu diplomati. Nu diplom'a face pe omu, acésta se scie destulu de bine. Stoic'a a petrecutu cá medicu cercuale in Naseudu si Rodn'a o multime de ani, erá destulu de cunoscutu din prax'a lui estinsa, erá de toti stimatu si iubit.

Dara ce se vedi! O clicutia compusa din ómeni cari traiescu din sudórea poporului si cari prin urmare aru fi trebuitu se lucre ei in prim'a linia pentru ocuparea acelu postu in interesulu poporului, au inceputu se lucre din resputeri, numai cá acelu cercu se remana si mai departe neocupatu, pâna candu? pâna va terminá cutare si cutare studente studiele si examenele din medicina. Si cá se impedece ocuparea postulu vacantu mai cu succesu, s'au folositu de o arma cam necinstita, au angajat pe unu domnu dr. Petru Muresianu cá se concurga si acesta; pentru-cá astfelu cu firm'a de Dr. se bata pe Stoica. Se sciá cumcá dn. dr. Mures. erá alesu la Beiusiu de medicu cu salariu mai bunu, dara cu tóte acestea dlui a concursu si in 29 Martiu a fostu alesu. Ómenii mai bine informati sciau cá acésta este o apucatura, sciau cá d. M. nu va veni, de aceea inca in acea siedintia s'a facutu propunerea, cumcá nevenindu Muresianu in timpu de dóue septemani la postulu seu, se se faca pasii numai decátu pentru ocuparea acelu postu. Dn comite a si insarcinatu in faci'a adunarei pe v-comite a face acésta.

Astadi sunt preste 3 luni si jumetate trecute dela acea congregatiune si cerculu Rocnei este totu fara medicu, éra dela comitatu nu s'a facutu nici-unu pasiu pentru ocuparea acelu postu.

Ce dicu acum a acei adversari ai lui Stoica, la cari se vede cá nu le este mila de o poporatiune atátu de frumósa romanésca, cum este cea din cerculu Rocnei, a o lasá fara medicu? Nu'i mustra consciintia de acésta fapta? Poporulu nu pentru aceea 'ia alesu si 'ia pusu in posturi, cá se lucre contra intereselor lui, traficandu-le pentru interese personale sau chiaru unoru intrige nedumerite.

Éra fapt'a dnului dr. Mur. de a concurge la unu postu, a se lasá a fi alesu, numai cá se strice pe altulu si respective se remana éra unu cercu romanescu fara medicu, cine scie pâna candu, numai de lauda nu este, na este frumósa si mai puçinu romanésca.

Dara se vinu si la altele.

In 22 Maiu a fostu in Naseudu unu sinodu vicariulu compusu din  $\frac{1}{3}$  preoti si  $\frac{2}{3}$  mireni. S'au hotaritu o representatiune la conciliulu episcopescu din Blasiu in caus'a sinodalitatii mixte, s'au alesu unu consistoriu vicariulu compusu din 4 preoti si 8 mireni pentru executarea tuturor hotaririloru sinodului s. a.; numai dorere, acelu sinodu nu se aduna nici macaru spre a se constitui.

In 30 Maiu a visitatu Naseudulu mitropolitulu M. Romanu, unde a fostu primitu cu serbatorire si cu entusiasmu neasteptatu. Ai nostrii episcopi sunt asia dicundu sub parete, dara nici-odata nu ne-au onoratu cu presentia, afara de actualulu mitropolitu dr. Vancea pe la a. 1867, de si aci'aru avea multe de vediutu; aci este uniculu gimnasiu romanescu din tóta dieces'a si inca gr. cath.

In 10 Juniu societatea „Virtus romana rediviva“ a junimei studiése a avutu mare serbatóre, a avutu siedintia publica literaria musicala cu o programa fórté avuta (15 piese) si bine executata, dupa care a urmatu petrecere de jocu pâna tardiu in nópte.

Din initiativ'a corpului professorale si invetiatorescu se lucre in acestu tinutu pentru infintierea unei tipografii si librarii pe actiuni. Dómne ajuta! Acestea erau unele din cele mai simtite trebuintie, atátu pentru Naseudu si tinutu, cátu si cu deosebire pentru scóle. Dorimu din áanima realisarea acestora cátu mai curendu, care impregiurare va face, cá din Naseudu se se respandésca mai multa lumina. O fóia si numai locala si tinutala, ar aduce multe servitii acestui tinutu. Se fia in céasu bunu!

Unu membru din comitetulu comit. in numele mai multora.

— (Dóue sinucideri caracteristice). Ni se scrie dela Vintiu de josu 1/13 Iuliu:

Marti in 11/7 a. e. s'au sinucisu Nicolae Danciu din Vintiu prin pusicatura de pistolu in locuintia sa propria. Acelu omu tineru in etate de 34 ani cu frumóse talente, inse stricatu si apoi sedusu, se casatorise cu o femeia magariu saraca, cu care ocaziune isi lasá legea trecundu dela biserica greco-catolica la legea calvinésca. Caus'a sinuciderii lui se vede apriatu cá a fostu desperatiunea, pentru-cá tóta averea reala a fostu transcrisa pe numele soçiei sale, si acésta nu se invoiá se mai venda din realitati pentru a folosi banii pe beuturi spirtuóse. De alta parte Ioanu Danciu adoptase pe tinerulu N. Danciu cá fiu de sufletu, si au compusu prin fostulu atunci notariu publicu in A.-Juli'a Mateiu Nicola o dispositiune ultima asupra intregului remasu realu alu seu, in presentia a 3 martori toti binecunoscati de lucru. Acelu actu publicu dá destula dovada, cá intrég'a avere reala are a deveni indata in posesiunea nedisputabila a scólei romane greco-catolice din Vintiu. Astadi mai este numai unu martoru alu acelu documentu in viétia, inse la totu casulu esista si actulu oficialu parochiale din Vintiu, care prin relatiunea sa

din 12/7 au satisfacutu datoriei sale oficióse, rogandu-se a întreprinde cele de lipsa pentru venirea in posesiunea intregii averi remase dupa Ioanu Danciu prin documentu publicu. Nicolae Danciu dupace s'a lapedatu de religiunea parintésca, si-a schimbatu si numele, apoi in societate cu altulu dupace golira o litra si jumetate de vinarsu, se sinucise precum am aretatu mai susu, apoi fu inmormentatu prin parochulu Péterfy in cimiteriulu calvinescu. Acésta fu urmarea usiorimei de minte, a apostasiei si a betiei.

In 12/7 1882. Junele sasu Josef alu lui J. G. Haldenvang din Pianulu de josu, unu tineru preste 22 de ani, voindu a pasi in casatoria legala cu o féta din acelu satu, mam'a feciorului nicidecum nu s'a invoitu se ia fiu-seu pe aceea, dara nici acesta nu a voitu se ia pe alt'a alésa de mama-sa. Atunci Josef luandu'si remasu bunu dela parinti si cunoscuti, plecá, spunendu apriatu, cá merge unde va aflá modu mai placutu spre sinucidere. Mercuri demáneti'a in 12/7 intre órele 4—5 observandu mergerea trenului in josu, s'a pusu preste sin'a calei ferate si ne potendúlu nime observá, 'iau despartitu capulu de trup. L'amu vediutu mai multi pe la órele 11 in acea di aducéndu'la pe trenu la statiunea din Vintiu. Tatalu seu este celu mai avutu intre toti locuitorii din Pianu, dara mam'a lui o persóna lacoma si nesatiósa. Éta rodulu lacomiei Astadi locuitorii audindu cá s'a permis tatalui seu a se aduce corpulu mortulu preste 2 campuri cu fructe, sunt tare ingrijati pentru grindina si striga resbunare pentru transportarea preste otara.\*).

Unu martoru ocularu.

## Bibliografia.

— Conventiunea comerciala cu Austro-Ungari'a (textu romanu si francesu, dupa textulu oficialu si corectatu dupa originalele aflate la onoratulu ministru de esterne.) Insocita de espunerea de motive a dlui ministru de esterne, de raporturile delegatiloru din camera si din senatu, precum si de mai multe discursuri tinute in camera cu ocaziunea discusiunei acestei conventiuni. Bucuresci 1875. Nónu'a tipografia a laboratoriloru romani, strad'a Academiei Nr. 19. Pretiulu 2 lei noi.

— Biserica orthodoxa romana, jurnalul periodicu eclesiasticu. Anulu VI. Nr. 5. Maiu. Tabel'a materiei: Misteriulu Miru-ungerei. Oficiile eclesiastice. Diaconesele crestine. Despre nasii de botediu. O nóua proba despre neplatirea salariiloru la preotii de pe la comunele rurale. S. Thasci Caecili Cypriani de dominica oratione. Sumarele siedintiei santului Sinodu. — Bucuresci 1882. Tipografia cartiloru bisericesci, strad'a Principatele-Unite, 34.

\*) Acésta este o secatura, o credintia desiérta, care face de risu si de batjocura pe toti cáti mai credu in trens'a; orbia barbara. Grindin'a cade cu totulu din alte cauze prea naturali si nu intréba nici pe cei vii, necum dupa cei morti. Unde sunt preotii, unde ceeaalta inteligentia? Red.

Nr. 1818/1882.

## Escriere de concursu.

Din fundatiunea domnului de pia memoria Stefanu Ferdinandu Hirsch pre anulu scolasticu 1882/3 sunt conferibile doue stipendie de câte 300 fl. v. a. La aceste se escrie concursu. Unulu dintre stipendiele aceste se va conferi unui teneru magariu (rom.-cat.), celu alaltu unui romanu (greco-cat.).

La stipendiele aceste potu concurge aceli teneri, cari se tragu din comunele urmatorie: Turd'a, Copandu, Turu, Reghiu, Comitigu, Banabicu, Aitonu, S. Martinulu desertu, Cianulu desertu, Cianulu mare, Agribiciu, Mischiu, Sandu, Petridulu de susu, Petridulu de mijlocu, Petridulu de diosu, Berchisiu, Magura, Schiopi, Agrisiu (Ruha Egeres), S. Craiulu desertu, Surducu, Bicalatu, Iara, Baisiora, Muntele Baisiorei, Ocolisiulu micu, Ocolisiulu mare, Runcu, Cacov'a, Sacelu, Lita-magiara, Lita-romana, Filea de diosu, Filea de susu, Ciurila, Salisce, Micusiu, Hasmasiu, Muierau, Siutu, Silvasiulu magariu, Indolu, cá unele, cari odinióra au formatu c. r. pretura a Turdei sub presiedinti'a fericitului fundatoru Stefanu Ferdinandu Hirsch.

Stipendiulu ilu voru potea dobendi numai atari teneri din scólele medie, sau intratori acum in scólele medie, cari voru produce testimoniu cu calculu din studie: eminente sau celu puçinu distinsu, éra din portarea morale: exemplariu sau celu puçinu laudabilu. Acei teneri voru póte folosi stipendiulu dobenditu in gimnasiu, scól'a reale, scól'a agronomica, eventualu si la universitate, daca atátu in studie cátu si in portarea morale voru tinea calculii indicati mai susu.

Aceli teneri scolari, cari cu privire la conditiunile memorate potu aspirá la stipendiulu acesta, si dorescu a concurge, au se'si asterna concursele instruite cu carte de botezu, testimoniu scolastecu despre anulu scolastecu 1881/2, atestatu medicalu si de paupertate, pâna in 2 Augustu st. n. a. e. si inca magarii la ordinariatulu episcopescu rom.-cat. transilvanu in Alb'a-Juli'a, éra romanii la ordinariatulu arhiepiscopescu gr.-cat. in Blasiu, prin parochulu concernente alu loru. Concursele intrate mai tardiu nu se voru considera.

Blasiu din siedinti'a consistoriale tinuta in 24 Juniu 1882. (95) 3—3

Editoru si redactoru responsabile: G. Baritiu. Tiparinlu lui W. Krafft.